

• RECENZIE A ANOTÁCIE –
REVIEWS AND ANNOTATIONS •

EVA TATEROVÁ

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v.v.i., Praha, Česká republika,

 0000-0001-9984-4841

Danics, Š. a kol.: Radikalizace – formy, modely a bezpečnostní aspekty. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2022, 242 s. ISBN 978-80-7251-539-4.¹

Danics, Š. et al.: Radicalisation – Forms, Patterns and Security Aspects. Prague: Police Academy of the Czech Republic in Prague, 2022, 242 p. ISBN 978-80-7251-539-4.

Nárůst radikalizace a extrémismu ve společnostech západních zemích je fenoménem, který zejména od událostí teroristických útoků z 11. září 2001 na Spojené státy americké organizovaných teroristickým hnutím al-Káida představuje jednu z nejvýznamnějších současných bezpečnostních a společných hrozeb. Vzestup islamistických skupin alespoň částečně se inspirujících al-Káidou jako Islámský stát, Boko Haram, Hamás, Hizballáh a další podobné organizace stály v posledních dekadách za opakovanými brutálními útoky na civilisty i politicko-vojensky strategické cíle v řadě zemí světa. Aktivita těchto skupin nicméně v některých případech vyvolaly intenzivní protireakci v podobě krajně pravicového nacionalismu a vyhraněných xenofobních a protiislámských postojů ve své nejzazší podobě reprezentované kupříkladu norským extremistou Andresem Breivikem. Příčiny radikalizace určitých skupin nejen v západních společnostech, všechna související bezpečnostní rizika a především možná řešení těchto vysoce komplexních problémů jsou předmětem velmi nesnadných mezinárodních a vnitropolitických debat.

Příspěvek do této probíhající debaty představuje kolektivní monografie *Radikalizace – formy, modely a bezpečnostní aspekty* autorského kolektivu pod vedením Štefana Danicse publikovaná v roce 2022 Policejní akademií České republiky jako jeden z výstupů výzkumného projektu *Radikalizace – symbolika kriminálního tetování*. Navzdory značně specifickému názvu zaštiťujícího výzkumného projektu se tato kniha na 242 stranách zaměřuje na mnohem širší spektrum problémů, v sedmi tematických kapitolách prezentuje jak teoretické náhledy na otázky radikalizace, extrémismu a terorismu v českém a mezinárodním prostředí, tak současně doplňuje toto teoretické vymezení konkrétními případovými studii především ve třech závěrečných kapitolách věnovaných tématu německé krajní pravice, metodami boje s radikalizací v českém vězeňském systému a symbolice kriminálního tetování. Interdisciplinární tým devíti autorů s in-

¹ Publikace vznikla s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., RVO: 68378114.

telektuálním zázemím v bezpečnostních studiích, etnologii, kriminologii a politologii čtenáři předkládá ucelený náhled na tuto problematiku.

První kapitola knihy nazvaná *Doba svědčí extrému* napsaná sociologem Lukášem Urbanem je sondou do hlavních výzev, kterým čelí globální společnost na počátku 21. století. Autor na základě bohatého fondu odborné literatury nejenže vysvětluje důležité determinanty současného světa jako jsou nespokojenost, povrchnost, nejistota, strach a hněv, ale současně je zasazuje do hlubšího teoretického rámce vysvětlujícího, proč a jak tyto aspekty významně přispívají ke vzrůstajícímu nárůstu radikalizace konzumní společnosti, která se vyznačuje větším materiálním dostatkem než kterákoliv jiná společnost v předchozí historii. Tento výchozí bod jeho textu tak konfrontuje jednu z tradičních teorií radikalismu, jenž tvrdí, že extrémismus má být především nástrojem nevzdělaných, chudých, zoufalých či jinak deprivovaných lidí.

Na toto téma úzce navazuje druhá kapitola knihy *Společenské vnímání hrozeb*, na jejímž vzniku se podíleli sociologové Josef Dubský a Martin Vávra. Po představení základní terminologie problematiky hrozeb, jejich závažnosti a proměn jejich vnímání respondenty v čase a prostoru autoři prezentují čtenáři výsledky a interpretaci výzkumu CVVM z června 2021 doplněný v některých případech o data z předchozích let. Dotazníky se zaměřovaly na různé typy hrozeb jako pandemie covid-19, válečné konflikty, terorismus, životní úroveň, obavy o své blízké, zhoršování životního prostředí atd. – dohromady tak tento výzkum nabízí poměrně reprezentativní výčet hlavních zdrojů obav v současné české společnosti doplněný o stručnou charakteristiku krajních kategorií respondentů. Pro komplexní obrázek zde nicméně možná trochu chybí bližší informace o respondentech typu preference konkrétní politické strany (nad obecný rámec pravice vs. levice), zda dotyčný bydlí ve městě či na vesnici atd.

Ve třetí kapitole *Radikalizace, extremismus, terorismus a de-radikalizační programy jako cesta ke snížení teroristické recidivy uvězněných radikálů* politolog Štefan Danics předkládá vymezení základních terminologických rozdílů mezi diskutovanými pojmy radikalismus, extrémismus a terorismus v kontextu historického rozvoje náhledu na tato témata se zvláštním důrazem na vývoj perspektivy Evropské unie. Čtenáři tuto problematiku vysvětluje v souvislostech světa po teroristických útocích z 11. září se zřetelem na zkušenosti s více či méně úspěšnými metodami de-radikalizace z některých evropských zemí v souvislosti s vývojem evropského práva, které je následně reflektováno v národních legislativách jednotlivých členských států.

Čtvrtá kapitola *Příčiny, faktory a modely procesu radikalizace*, jejímž autorem je bezpečnostní analytik Štěpán Strnad, na Danicsův příspěvek bezprostředně navazuje. Detailně analyzuje proces radikalizace prostřednictvím různých vědecky zmapovaných modelů jak z obecného hlediska s ohledem makro úroveň společnosti a mikro úroveň jednotlivce, tak velmi konkrétně se zaměřením na faktory příklonu jednotlivce k islamismu, krajně pravicovému a krajně levicovému ideologiím. Strnad ve svém textu poukazuje na rozdíly při získávání nových přívrženců různých typů extrémismu, současně však demonstruje i na řadu pozoruhodných podobností, které mají potenciál nabídnout alespoň částečnou odpověď na otázku, jak snížit míru pravděpodobnosti radikalizace napříč současnou značně roztržštěnou společností.

Pátá kapitola *Aktivizace německé krajní pravice* politologa Ondřeje Moňského představuje velmi zajímavou případovou studii zaměřenou na radikalismus a extrémismus v současné německé společnosti. Německo vzhledem ke své nacistické minulosti je s ohledem na tato témata

tradičně středem pozornosti řady výzkumů zaměřujících se na to, jakým způsobem a s jakým úspěchem je možné snižovat radikalismus ve společnosti, která tímto fenoménem byla zasažena skutečně v masovém měřítku. Zejména po skončení studené války a znovusjednocení Německa pak velmi akcentují otázky jako společenské rozdíly mezi východní a západní částí země, radikalismus v politice spojený s hrozbou vzestupu neonacismu a v neposlední řadě radikalizace početné místní muslimské komunity. To v Německu vedlo nejen ke vzestupu popularity krajně ideologických politických uskupení jako Pegida a Alternativa pro Německo, ale také již k několika násilným činům motivovaným extrémními ideologiemi, což může sloužit jako určité varování pro další evropské země.

V šesté kapitole *Extremismus, radikalizace, vzdělávání a nástroj SAIRO v českém vězeňském prostředí* její autoři Ondřej Kolář a Jiří Procházka vyhodnocují své mnohaleté zkušenosti z práce v českých věznicích, kde reflektují současné programy, mimo jiné program SAIRO, zaměřené na včasnou identifikaci pravicového, levicového a náboženského radikalismu ve vězeňských zařízeních v České republice doprovázeného dalšími podpůrnými programy zaměřenými především na pozitivní motivaci odsouzených k návratu do civilního života. Kapitola současně zdůrazňuje nutnost intenzivní práce s odsouzenými i po jejich propuštění pro dosažení skutečně efektivních výsledků de-radikalizačního procesu.

Poslední sedmá kapitola knihy *Symbolika kriminálního tetování jako jeden z možných indikátorů radikalizace ve vězeňském prostředí* vychází z terénního výzkumu etnologky Aleny Lochmannové v českých mužských věznicích. Kvalitativní etnologický výzkum analyzuje rozhovory s vybranými vězni, kteří se z různých důvodů rozhodli pro pořízení tetování vyjadřující symboliku spjatou s jejich pobytem za mřížemi. Kapitola tak nejenže nabízí výňatky z konkrétních rozhovorů, které vrhají světlo na konkrétní důvody pro vytvoření vězeňské tatuáže s přímou či nepřímou vazbou k extrémním ideologiím, ale současně text doplňuje o konkrétní fotografie získané se svolením respondentů přímo ve věznicích. Výsledkem je tak propracovaná případová studie nabízející plastický obraz současného vězeňského života.

Celkově tak kniha představuje důležitý příspěvek v současné společenské i politicko-bepečnostní debatě zejména ve středoevropském prostředí. S ohledem na předpokládané cílové publikum je nicméně možná trochu škoda, že autoři do knihy nezahrnuli více informací o radikalizaci v české a slovenské společnosti nad rámec forem radikalizace odsouzených ve věznicích, a to ať už formou další tematické kapitoly nebo větším počtem konkrétních příkladů, které by čtenáři nabídly komplexnější obrázek dění v současné společnosti. Mezi fenomény, které se ve střední Evropě po roce 1989 pravidelně objevují, patří zejména neonacismus, neofašismus a xenofobie vycházející z extrémních pravicových ideologií stejně jako aktivity inspirované radikálním islámem.

Za hlavní z nich lze označit především antisemitismus, nenávist a útoky na útoky na národnostní, náboženské, sexuální a další menšiny, které v minulých letech výrazně akcentovaly ve společnostech České republiky a Slovenska. V případě agrese směřované na členy těchto minorit patří mezi nejznámější žhářský útok na romskou rodinu ve Vítkově v roce 2009, který v médiích opětovně získal znovuoobnovenou pozornost po podmíněném propuštění dvou pachatelů tohoto trestného činu. (Gabzdyl – Hányš 2023) Srovnatelnou pozornost pak zaznamenala střelba na LGBT bar Tepláreň v Bratislavě v roce 2002, která za sebou zanechala dva mrtvé. (Madro 2023)

Česká republika ani Slovensko doposud našťestí nepatří mezi země, které by na svém území bezprostředně zaznamenaly teroristický útok ze strany některé radikální islamistické organizace, přesto před tímto potenciálním nebezpečím a celkově vzestupem radikalismu a extrémismu tajně služby obou zemí pravidelně varují.

Největší ohlasy – zejména od vypuknutí uprchlické krize v roce 2015 – zaznamenalo riziko narůstajících aktivit islamistických skupin či jejich sympatizantů v důsledku masivních přesunů uprchlíků ze zemí Blízkého východu a Afriky na území Evropské unie. V České republice již ostatně došlo k odsouzení prvních podporovatelů Islámského státu. V roce 2019 byl slovenský občan žijící v České republice Dominik Kobulnický – vystupující na sociálních sítích pod jménem Abdul Rahman – Městským soudem v Praze odsouzen na šest a půl roku let odnětí svobody za propagaci Islámského státu a Kavkazského emirátu. Kobulnický současně přiznal, že v minulosti plánoval nakonec nerealizovaný teroristický bombový útok ve slovenském Prešově. (Součková 2019)

O připojení k organizaci Islámský stát a celkové podpoře této organizace měl usilovat český občan Jan Silovský, kterého zatknula v únoru 2016 turecká policie na cestě na území okupovaná Islámským státem v Sýrii. Silovský byl následně po vydání do České republiky odsouzený na šest let odnětí svobody (Kinšt 2021). Značný mediální zájem vzbudil taktéž případ Mohammeda Yousefa Al Samamarraie z Vysočiny, který svému v České republice vychovanému synovi bojujícímu za Islámský stát v Iráku poslal své celoživotní úspory ve výši 54 tisíc českých korun, za což byl následně odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody na tři roky. (Králová 2020) Slovenská prokuratura se v roce 2023 začala zabývat případem slovenské občanky, která se do země se svými dvěma dětmi vrátila po několikaletém pobytu v syrském detenčním táboře pro rodinné příslušníky Islámského státu, za nějž měl bojovat její manžel. (Striško 2023)

Samostatným velmi komplexním tématem pak jsou radikální či někdy až extrémní postoje – nebo obviňování z takové rétoriky – na úrovni politických představitelů parlamentních a neparlamentních stran v České republice a na Slovensku. Po roce 2000 se opětovně diskutovaly aktivity *Národní demokracie* vedené Adamem B. Bartošem kvůli veřejně prezentovanému antisemitismu této strany; podobné kritice spolu s obviňováním z rozpoutávání xenofobie dlouhodobě čelí politická strana *Kotlebovci – Ludová strana Naše Slovensko*; *Strana přímé demokracie* v čele s Tomiem Okamurou pak pravidelně zahrnuje důraz na své protiislámské směřování do své politické kampaně. To vše se samozřejmě výrazně promítá do celospolečenské debaty v České republice a na Slovensku a potenciálně přispívá k intenzivnějšímu rezonování těchto témat. Veřejně známým příznivcem Tomia Okamury byl ostatně i důchodce Jaromír Balda – první člověk v České republice odsouzený za terorismus, poté co se snažil za jím připravované útoky na železnici obvinít islamisty (Horák 2020) – tak silná radikalizace do té doby po dekády bezúhonného občana pochopitelně vyvolala značné ohlasy.

Pokud by autoři recenzované kolektivní monografie do budoucna zvažovali vydání druhého dílu a/nebo návazných odborných studií k tématům souvisejícím s radikalizací, extrémismem a terorismem ve střední Evropě, bylo by žádoucí věnovat více pozornosti výše uvedeným tématům a případovým studiím, které by vysvětlily příčiny radikalizace, extrémismu, terorismu a v neposlední řadě též de-radikalizace v prostředí stredoevropských postkomunistických států a konfrontovat zjištěná specifika se zavedenými mezinárodně uznávanými teoretickými kon-

cepty. Současně by také stálo za vyhodnocení, do jaké míry se tyto zkušenosti v porovnání se státy západní Evropy liší, popřípadě do jaké míry je možné přejímat zkušenosti těchto zemí či dokonce již realizované postupy a řešení při snižování radikalizace v zemích Visegrádské čtyřky.

Navzdory výše uvedeným podnětům pokládám kolektivní monografii *Radikalizace – formy, modely a bezpečnostní aspekty* za knihu, která přináší ucelené shrnutí problematiky vzestupu radikalizace, extrémismu a v některých případech vyloženě terorismu v evropských společnostech na počátku 21. století. Takových publikací je v československých odborných kruzích stále spíše nedostatečné množství, především se to týká vědeckých výstupů interdisciplinárního charakteru, které by byly současně srozumitelné také laické společnosti. Kniha si tak bezpochyby najde své čtenáře nejen mezi odborníky a studenty bezpečnostních a dalších podobně zaměřených studijních programů v České republice a na Slovensku, ale též mezi širší veřejností.

Literatura

- GABZDYL, Josef – HÁNYŠ, Rostislav (2023). Soud podmíněčně propustil dva žháře z Vítkova, matka Natálky je v šoku [online]. Dostupné na internetu: https://www.idnes.cz/ostrava/zpravy/zhari-pozar-soud-vitkov-podminka-cojocar-u-muller-natalka.A230511_084523_ostrava-zpravy_jog
- HORÁK, Jan (2020). První český terorista chce na svobodu, žádost o propuštění načasoval na den přesně [online]. Dostupné na internetu: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/balda-zadost-propusteni/r-ac3c4ace176811eba6ff6ac1f6b220ee8/>
- KINŠT, Petr (2021). Před pěti lety letěl za islamisty. Teď opouští českou věznici [online]. Dostupné na internetu: <https://www.denik.cz/krimi/soud-propusteni-islamsky-stat-louny-20210211.html>
- KRÁLOVÁ, Stanislava (2020). Synovi z Islámského státu poslal z Vysočiny životní úspory, dostal podmínku [online]. Dostupné na internetu: https://www.idnes.cz/pardubice/zpravy/krajsky-soud-pardubice-havlickuv-brod-finacovani-terorismus.A200709_558151_pardubice-zpravy_skn
- MADRO, Peter (2023). Rok od útoku na Tepláreň. Zo sľubov o tolerancii sú len reči. Homofóbia na Slovensku naďalej prekvitá [online]. Dostupné na internetu: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/684683-rok-od-utoku-na-teplaren-zo-sľubov-o-tolerancii-su-len-rci-homofobia-na-slovensku-nadalej-prekvita/>
- SOUČKOVÁ, Kateřina (2019). Slovák dostal 6,5 roku za obecné ohrožení. ‚Nejsou důkazy, že by chystal teroristický útok,‘ uvedl soud [online]. Dostupné na internetu: https://www.irozhlaz.cz/zpravy-domov/praha-soud-terorismus-obvineni-obecne-ohrozeni-vezeni_1911151219_tzr
- STRIŠKO, Rast'o (2023). Dokument: Príbeh Slovenky podozrivej zo zločinov súvisiacich s terorizmom [online]. Dostupné na internetu: <https://joj24.noviny.sk/utek-slovenky-z-isil/785236-dokument-pribeh-slovenskej-teroristky>